

บทที่ 2 ประวัติศาสตร์นิพนธ์โรมัน

การเขียนประวัติศาสตร์ของโรมันได้ให้สิ่งใหม่ ๆ 2-3 สิ่งแก่วิชาประวัติศาสตร์นิพนธ์โรมันได้อิทธิพลการเขียนประวัติศาสตร์จากชาวกรีกเช่นเดียวกับวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ แม้ว่าโรมันมีนักประวัติศาสตร์เด่น ๆ แต่ไม่มีใครเทียบฐษิตีดีสและโพลีบิวสได้ มีนักประวัติศาสตร์เพียง 2 คน คือลิวิ และตาซิตุส ที่อยู่ระดับแนวหน้าเทียบกับของกรีกได้บ้าง

สาเหตุที่การเขียนประวัติศาสตร์ของโรมันต้องพึ่งกรีกนั้น เนื่องจากว่าตั้งแต่ต้นจนถึงศตวรรษที่ 2 B.C. ประวัติศาสตร์ของโรมันเขียนเป็นภาษากรีก เช่น Annals ของ เฟบิวส พิคเตอร์ (254 ก่อนคริสต์กาล) งานเขียนที่เป็นภาษาละตินได้แก่ Origin ของ กาโต เดอ เซ็นเซอร์ (ca. 234-149 ก่อนคริสต์กาล) อีกคน คือของ วาร์โร เขาเขียน Roman Antiquities

นักประวัติศาสตร์คนสำคัญของโรมัน คือ จูเลียส ซีซาร์ (100-44 ก่อนคริสต์กาล) เขาเขียน Commentaries on the Gallic Wars ซีซาร์มุ่งให้หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือโฆษณาทางการเมือง เขามุ่งให้มันมีอิทธิพลต่อประชามติ ตอบโต้การโจมตีของฝ่ายตรงกันข้าม ตลอดจนถึงเตือนศัตรูว่าตนมีกองทัพสนับสนุน เขาเขียนหนังสืออีกเล่ม Commentaries on the Civil War เป็นหนังสือทางการเมืองเช่นกัน ซีซาร์ประกาศว่าเขาเขียนเพื่อให้ นักประวัติศาสตร์รุ่นต่อไปนำไปศึกษา การอ่านจะต้องอ่านอย่างระมัดระวัง และจำเป็นต้องอ่านหลักฐานอื่น ๆ ประกอบด้วย แต่สำหรับเรื่อง Gallic Wars ไม่อาจหาหนังสืออื่น ๆ มาเปรียบเทียบได้ มีแต่ของซีซาร์เล่มเดียว หนังสือของเขาจำเป็นสำหรับผู้ศึกษาประวัติศาสตร์โรมันในระยะแรก ๆ

ลิวิ (Titus Livius 59 ก่อนคริสต์กาล - คศ. 17)

ลิวิเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ของโรม เขาได้อิทธิพลจากนักพูดชาวกรีกมากกว่า ฐษิตีดีส เกิดที่เมืองปาตัว แต่ใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในโรม เขาเขียนหนังสือภายใต้การอุปถัมภ์ของ ออกัสตัส ปัญญาชนร่วมสมัยของเขาคือ เวอจิล และฮอริส แต่ลิวิเขียนต่างจากฮอริสและเวอจิล ในแง่ที่ว่า เขามีได้ยกย่องออกัสตัสเป็นพระเจ้าเช่นเดียวกับทั้ง 2 คน ลิวิมาถึงโรมในขณะที่โรมกำลังเกิดสงครามกลางเมือง เขาเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์ที่สาธารณรัฐโรมันล่มลง และอยู่ในสมัยของการก่อตั้งจักรวรรดิโรมัน

ลิวีเขียนหนังสือประมาณ 142 เล่ม ปัจจุบันคงเหลือประมาณ 35 เล่ม ในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการซึ่งมีการรื้อฟื้นอารยธรรมกรีกและโรมัน นักมนุษยนิยมมีความหวังจะพบหนังสือของลิวีที่สูญหายไป ในศตวรรษที่ 16 เปาโล จีโอวีโอ (ค.ศ. 1483-1552) อ้างว่าชุดรวมของลิวีอยู่ที่วัดในเกาะไอโอนาในไอร์แลนด์ พระเจ้าฟรานซิสที่ 1 ขอให้ภักตร์ยีสท์ก๊อตช่วยค้นหาในค.ศ. 1682 พวกเขากรีกในฝรั่งเศสบอกคอลแบร์ตว่าชุดรวมของลิวีอยู่ที่เกาะซีออส ต่อมาพบบางส่วนของหนังสือของลิวีที่เมืองเมนซ์ และเมืองแบมเบิร์ต ลิวีเขียนประวัติศาสตร์โรมัน ใน 29 ก่อนคริสต์กาล เริ่มด้วยอีนีอัสมาถึงอิตาลี จนถึงการตายของดรูซัส ในค.ศ. 9 ลิวีแบ่งงานเป็น 10 เล่ม (Decades or Block of Ten Books) ซึ่งเป็นลักษณะการเขียนประวัติศาสตร์ของโรมัน ลิวีแบ่งประวัติศาสตร์โรมันออกเป็น 2 ยุค คือสมัยเก่าและสมัยใหม่ ซึ่งเริ่มตั้งแต่เกิดสงครามระหว่าง ปอมเปอี และซีซาร์ (49 ก่อนคริสต์กาล) ลิวีถือว่ายุคทองของโรมคือ ช่วงระหว่างสงครามปูนิก ครั้งที่ 2 และ 3 เขาต้องเขียนประวัติศาสตร์โรมัน ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนกระทั่งถึงสมัยของเขา แต่เขาประสบปัญหาที่ว่าไม่อาจเขียนประวัติศาสตร์โรมันตอนต้น เนื่องจากขาดแคลนหลักฐาน และความยากลำบากในการแยกตำนานออกจากประวัติศาสตร์ โดยที่ประวัติศาสตร์ของโรมันเต็มไปด้วยสงคราม ลิวีจึงบรรยายสภาพสงคราม อย่างไรก็ดี ลิวีขาดความรู้ในเรื่องการทหารและขาดความแม่นยำในเรื่องภูมิศาสตร์ นอกจากนี้ความถนัดทางตัวเลขของเขาก็แทบจะไม่มี แต่เขาบรรยายได้ดี ลิวีให้ความสำคัญแก่เรื่องราวที่เกี่ยวกับโรม และให้ความสนใจน้อยเกี่ยวกับการทำสงครามนอกประเทศ เรื่องรัฐธรรมนูญ ปัญหาเศรษฐกิจ

ลิวีถือประวัติศาสตร์คือวิชาเกี่ยวกับการใช้โวหาร ลิวีเชื่อเหมือนชาวโรมันทั่วไปว่าประวัติศาสตร์ต้องใช้เป็นบทเรียนของมนุษย์ โดยสอนเรื่องคุณธรรม ความเป็นพลเมืองดี และส่งเสริมชาตินิยม นอกจากนี้ ชาวโรมันส่วนใหญ่ถือว่าประวัติศาสตร์เป็นศิลปะมิใช่วิทยาศาสตร์ ดังนั้นในการเขียนจะต้องมุ่งที่การพรรณนาและความชัดเจน โดยมีต้องค้นหาถึงสาเหตุและกระบวนการต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมุ่งเขียนคนสำคัญในประวัติศาสตร์ ส่วนไม่น่าเชื่อถือในงานของเขาคือ กำเนิดของโรมเขารวบรวมตำนานต่าง ๆ แต่ลิวีตระหนักดีว่าตนกำลังเขียนอะไร เขายอมรับว่าตำนานเหล่านี้มิได้บอกที่เกิดของโรม แต่เขาก็ใช้มันแม้ไม่เป็นประวัติศาสตร์ที่ดี แต่เป็นการโฆษณาชวนเชื่อซึ่งเขาต้องการเช่นนั้น

ในเรื่องการใช้หลักฐานในการเขียนและการวิจารณ์ ลิวีมิใช่ นักวิจารณ์ เขาเป็นเพียงนักพรรณนา เขามิได้เลือกสรรหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างระมัดระวัง แต่เขาจะเลือกหลักฐานที่เหมาะสมแก่โครงเรื่อง ลิวีอ้างงานของโพลีบีอุสและนักประวัติศาสตร์คนอื่น ๆ

บ้างแต่ใช้ไม่บ่อยนักเขาใช้งานของนักพงศาวดารมากกว่า ในการจัดการกับหลักฐานนั้น ระหว่าง 753-391 ก่อนคริสตกาล ไม่มีหลักฐานเกี่ยวกับโรมันยกเว้นที่เป็นตำนาน หลังจากยุคนี้ ก็มีบันทึกประจำปีของพระ กฎหมายและกองบรรณสารของเอกชน มีหลักฐานของรัฐสภา ซึ่งเรียงลำดับตามวันเวลาอย่างไรก็ดีในสภาซีเนทไม่มีรายงานการบันทึกการถกเถียงกันในสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรมไม่มีกองบรรณสารแห่งรัฐจนกระทั่งในสมัยซีเซโร ดังนั้นหลักฐาน เช่น กฎหมาย สนธิสัญญาอยู่ในวัดต่าง ๆ และอยู่กับเอกชน ผู้เสนอร่างกฎหมายมักจะเก็บ กฎหมายฉบับแท้จริงไว้กับตนดังนั้น ลิวิหาหลักฐานไม่ค่อยได้ ลิวิไม่อาจเข้ากองบรรณสารของ สภาซีเนทได้ ลิวิจึงอาศัยหลักฐานจากกฎหมายเก่า ๆ ซึ่งก็มีปัญหาทางภาษาว่าลิวิเข้าใจภาษา ของกฎหมายเก่าถูกต้องหรือไม่ นอกจากนี้ลิวิไม่สนใจในภูมิศาสตร์เลย แม้ว่าลิวิเกิดในที่ที่ ห่างจากสนามรบบริเวณทะเลสาบ ทราซิมีนัส เพียง 30 ไมล์ ลิวิก็ไม่เคยไปดูสนามรบแห่งนี้

ข้อบกพร่องของลิวิที่เด่นชัด คือ บางครั้งข้อความของเขามีได้มีการจัดรูปให้เหมาะสม มักมีการขัดแย้งกันเอง ตลอดจนมีการผิดพลาดในการเรียงลำดับเหตุการณ์ ยิ่งกว่านั้นเขาเขียน เพื่อยกย่องโรม เขียนเพื่อให้ชาวชนรักชาติ ในงานเขียนของเขาปรากฏว่าสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้มีบทบาทอยู่ ลิวิยังใช้หลักฐานอย่างขาดความระมัดระวัง เขาไม่พยายามปฏิเสธประเพณี โดยสรุป ลิวิมีใช้นักประวัติศาสตร์ประเภทวิจารณ์ อย่างไรก็ตามก็ได้ละเลยความเที่ยงตรงของข้อความ หากสามารถจะทำได้โดยมิเปลืองแรงงานมากนักความดีเด่นของเขาอยู่ที่การใช้ถ้อยคำ พรรณา

โพลีบิอุส คอร์เนลิอุส ตาซึตุส (ค.ศ. 55 - 120)

ชีวิตของตาซึตุสมีหลักฐานน้อยมาก เขาอยู่ในตระกูลขุนนางใหม่มีความเป็นศิลปินผู้ ยิ่งใหญ่มากกว่าเป็นนักคิด เขาเขียน Annals เป็นประวัติศาสตร์โรมันตั้งแต่การสิ้นชีวิตของ ออกัสตัส ถึง ค.ศ. 69 เขาเขียนอีกเรื่องชื่อ Histories เริ่มตั้งแต่วิกฤตการณ์ทางการเมือง ค.ศ. 69 และเรื่องจักรพรรดิ พลลาเวียน ทั้ง 2 เล่มมุ่งกล่าวถึงการเสื่อมของโรมัน ตาซึตุสคล้ายรูซีดีดิส และโพลีบิอุสคือเป็นผู้มองผลในทางปฏิบัติ ซึ่งตาซึตุสอยู่กึ่งกลางระหว่างลิวิและโพลีบิอุส เขาใช้ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ของโพลีบิอุส เขาสะเพร่าน้อยกว่าลิวิ แต่เขามีได้เน้นถึงการเขียน แบบเป็นกลางอันเป็นลักษณะการเขียนของโพลีบิอุส ตาซึตุสเชี่ยวชาญในเรื่องรายละเอียด เขากล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ เนื่องจากมันเกิดขึ้นเขาไม่ได้พยายามที่จะวิเคราะห์ถึงสาเหตุและผล เช่นเดียวกับนักประวัติศาสตร์ชาวกรีกดังนั้นตาซึตุสจึงเป็นนักพงศาวดาร⁽¹⁾

¹James T. Shotwell, *The History of History Vol. 1* (2nd ed.; New York : Columbia Univ. Press, 1950), p. 310

ตาซิดุสเชื้อในทฤษฎีวิวัจักรประวัติศาสตร์⁽²⁾ ในหนังสือชื่อ Annals เขากล่าวว่าทุกสิ่งมีวงล้อของมัน และอาจจะมียวงล้อแห่งคุณธรรม เหมือนกับการเปลี่ยนแปลงฤดูกาล

ข้อบกพร่องของตาซิดุส คือขาดแผนกว้าง ๆ ในการเขียนไม่เหมือนกับโพลีบิอุส นอกจากนี้รายละเอียดของตาซิดุสยังสับสนอีกด้วย ในเรื่องการใช้หลักฐานในประวัติศาสตร์ร่วมสมัยนั้น จะต้องใช้หลักฐานจากการสัมภาษณ์ ซึ่งไม่อาจทราบว่ตาซิดุสใช้หลักฐานจากการสัมภาษณ์มากนักน้อยเพียงใด สำหรับหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร เขายังจากหลักฐานของรัฐน้อยมาก แต่เขาใช้บันทึกความทรงจำของบุคคลสำคัญ ทั้งที่เขา มีข้อบกพร่อง แต่เขาก็จัดเป็นนักประวัติศาสตร์สำคัญคนหนึ่ง เนื่องจากเขาสามารถบรรยายได้ดี และเขาแยกแยะบุคลิกของบุคคลได้ดี ตลอดจนวิเคราะห์ถึงเล่ห์เหลี่ยมทางการเมืองในยุคของเขา

แม้ว่านักประวัติศาสตร์โรมันไม่ได้ริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ แก่ประวัติศาสตร์นิพนธ์มากนัก แต่งานเขียนของนักประวัติศาสตร์โรมันส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือได้ ไม่ได้ตกอยู่ใต้อิทธิพลของศาสนาและตำนานมากเกินไป นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่พยายามเขียนอย่างเป็นกลางและแน่นอน ข้อบกพร่องของนักประวัติศาสตร์ในยุคโบราณอยู่ที่มักจะตกอยู่ใต้อิทธิพลวัฒนธรรมในสมัยของตน

² ทฤษฎีวิวัจักรทางประวัติศาสตร์เป็นการตีความทางประวัติศาสตร์ที่แพร่หลายเป็นครั้งแรก ทฤษฎีนี้เริ่มตั้งแต่สมัยเฮโรโดตัสจนถึงสมัยพระเยซูคริสต์ ทฤษฎีวิวัจักรมีความเชื่อว่าเหตุการณ์เกี่ยวกับมนุษย์เกิดเป็นวงล้อชื่อ วันเวลาและบุคคล อาจมีการเปลี่ยนแปลง แต่สิ่งที่เกิดแล้วก็อาจเกิดขึ้นอีกด้วยเหตุผลเดียวกัน วงล้อทางประวัติศาสตร์ก็เกิดขึ้นกับรัฐและยุคต่าง ๆ ด้วย เรามักจะได้ยินคำว่า ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย ผู้กล่าวข้อความนี้สะท้อนถึงทฤษฎีวิวัจักรทางประวัติศาสตร์

อย่างไรก็ดี วงล้อแห่งประวัติศาสตร์นี้ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างไร้ความหมาย เนื่องจากปฏิเสธความสามารถของมนุษย์ในการปรับปรุงตัวเอง มันเป็นเพียงการดำเนินการซ้ำ ๆ กัน ทฤษฎีวิวัจักรประวัติศาสตร์เป็นทฤษฎีเด่นในสมัยโบราณ เนื่องจากมนุษยชาติยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับจักรวาลหรือบทบาทของตนเอง ในยุคโบราณสิ่งที่อยู่ห่างไกลออกไปมีความสำคัญน้อยลงคนในสมัยโบราณสนใจแต่ปัจจุบัน ดังนั้น ทฤษฎีวิวัจักรทางประวัติศาสตร์มิได้ให้ความรู้แก่มนุษย์เกี่ยวกับบทบาทของเขาในชีวิต ความสำคัญของทฤษฎีวิวัจักรอยู่ที่ว่า ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีแรก